

LITTERATURGUIDE

En dygtig havfrue af Sanne Munk Jensen

I litteraturguiden her af Anne Sofie Kilian præsenteres bud på, hvordan du kan arbejde med romanen *En dygtig havfrue* som hovedværk i danskundervisningen. Guiden indeholder bud på analysenedslag og fortolkninger samt forslag til konkrete elevaktiviteter.

**6.-7.
klasse**

Find flere gratis litteraturguides på dansk3-6.gyldendal.dk og dansk.gyldendal.dk

Bemærk, at værket ikke ligger som en del af danskportalens bibliotek.

OM VÆRKET

En dygtig havfrue tager sin læser med ind i et univers fyldt med glitrende havfruehaler, duvende hår og den allerførste, uopnåelige forelskelse. Men under overfladen er bogen en barsk og hjerteskrærende fortælling om en pige, der er klemt mellem sine forældre i en grim skilsmisse, om løgne og ondskab og den kant, som man må helt ud og gyngede på, når man ikke ved, hvem man er, og hvor man skal stå.

Romanen handler om Stephanie. Hun er 13 år gammel og er begyndt til havfruesvømning – mest fordi hendes mor synes, at hun er blevet for tyk, og at svømning er en god måde at tabe sig på. Havfruesvømningen bliver et helle for Stephanie, og hun er en dygtig havfrue. Det fortæller træneren på holdet, Tarek, hende ofte. Stephanie er forelsket i Tarek, og da han inviterer hende til at deltage i et havfrueshow, må Stephanie lyve om den havfruehale, som hun ikke har fået, fordi den er alt for dyr, og løgnen trækker hende ud på dybt vand, og helt derned hvor hun ikke kan bunde. Hendes desperate iver efter at få fat i halen og komme med til showet driver hende ud i handlinger, som er tæt på at ende helt galt.

OM FORFATTEREN

Sanne Munk Jensen er født i 1979 i Skagen. Hun er kandidat i medievidenskab og nordisk sprog og litteratur fra Aarhus Universitet og bor i dag i København. Udover at skrive børne- og ungdomslitteratur er Sanne Munk Jensen manuskriptforfatter og underviser på Brønderslev Forfatterskole samt på Manuskriptskolen for Børnefiktion.

Sanne Munk Jensen debuterede i 2002 med romanen *Nærmest hinanden*. Det egentlige gennembrud som forfatter fik hun i 2007 med den meget anmelderroste ungdomsroman *En dag skinner solen også på en hunds røv*. Bogen fik i 2008 Orla-prisen for bedste ungdomsbog og Gyldendals Børne- og ungdomspris. Siden er flere børne- og ungdomsbøger kommet til, hvoraf flere er skrevet i samarbejde med andre forfattere, senest *Giv mig tiden igen*, som hun har skrevet med Sarah Engell.

Sanne Munk Jensens værker er ofte på læselisten i grundskolens ældste klasser. Værkerne tager fat i svære temaer og taler sprogligt meget direkte til børn og unge. Måske opleves hendes bøger netop vedkommende og nærværende af unge læsere, fordi Sanne Munk Jensen aldrig skriver ud fra det, man som voksen kan sidde ved skrivebordet og tænke, at unge gerne vil læse. Hun skriver derimod til den unge Sanne i sig selv, og hun skriver de bøger, hun selv kunne have tænkt sig at læse, da hun var ung. De bøger, der tør vise de grimme og destruktive sider af personerne. Bøgerne om unge, der føler og udtrykker vrede. Om destruktive tanker, der føres ud i livet og om trangten til at stikke en pind i myretuen – og gøre det, og stadig væk have en plads i verden bagefter.

Netop sådan en bog er *En dygtig havfrue*. Temaerne er svære og alvorfulde, samtidig med at grundtonen også er fuld af underspillet humor, men den henvender sig til et yngre publikum end de værker af Sanne Munk Jensen, som typisk bruges i udskolingen.

Foto: Hein Photography

LÆSEPROCESSEN

En dygtig havfrue er ikke svær at læse. Men handlingen er barsk, og der er mange tunge temaer på spil i romanen, som det kan være godt at tale om undervejs. Det kan derfor være en god ide at læse romanen med læsestop i en dialogisk læsning, hvor der stoppes op og tales om det læste undervejs.

Der er flere flashbacks i bogen, som er centrale for at forstå Stephanie og hendes handlinger. Du kan vælge at lade disse flashbacks være udgangspunkt for en fælles samtale i klassen. Her kan eleverne også få rum til at dele det, de undrer sig over eller lægger særligt mærke til, med resten af klassen.

Du kan vælge kun at indlægge læsestop i udvalgte dele af teksten, mens andre dele læses mere frit. Du kan også vælge at have formuleret nogle spørgsmål forud, som eleverne skal reflektere over undervejs, evt. sammen med en læsemakker.

Hvis du har lyst tale at skabe mulighed for variation i valg af værk, kan du vælge at dele klassen op i to, og lade den ene halvdel læse *En dygtig havfrue*, mens den anden halvdel læser fx Jesper Wung-Sungs bog *Guldfisken Glimmer*. Begge romaner taler til samme aldersgruppe og har noget med glimmer og skabninger i vand at gøre – men på to meget forskellige måder.

Læseoplevelsen kan også understøttes af en stedsbaseret læsning. Store dele af romanen foregår i svømmehallen, så udvalgte dele kan læses i en svømmehal. Dette kan medvirke til at skabe stemning og skærpe indlevelsen.

FORVENTNINGER OG FORFORSTÅELSE

Havfruesvømning er en forholdsvis ny fritidsaktivitet. Måske sidder der elever i klassen, som selv går til havfruesvømning, og som kan fortælle resten af klassen, hvad havfruesvømning er. Måske har ingen i klassen hørt om disciplinen før.

I begge tilfælde kan I sammen aktivere en forforståelse ved at se DR Ultra Nyts indslag om havfruesvømning: <https://www.youtube.com/watch?v=rMIBc7LPlk8>. I kan også søge på havfruehaler og monofinner og få et indblik i den industri, som de produkter er.

Tal sammen i klassen om, hvilke havfruer de kender. Hvad kendetegner havfruerne, og hvad er fælles for dem? Temaerne i H.C. Andersens eventyr om *Den lille havfrue* er identitet, uopnåelig kærlighed og store ofre i forfølgelsen på drømmen. Tal sammen om temaerne.

Tal om ordet "dygtig" i titlen. Hvad vil det sige at være dygtig? Hvordan oplever eleverne selv at få at vide, at de er dygtige. Hvem bruger typisk det ord, og hvad ligger der egentlig i ordet? Er ordet positivt, eller kan det også opleves negativt? Ordet dygtig har en iboende dobbelthed: at være dygtig er umiddelbart godt, men hvis det bliver et mål i sig selv, at andre skal synes, at man er dygtig, bliver det svært at mærke, hvad man selv gerne vil, og man risikerer, som Stephanie, hele tiden at skulle gøre det, man tror, at andre ønsker af en.

ANSLAG

Romanen begynder således:

” *Jeg er et naturtalent. Det er det, de siger, Tarek og Nanna. Kun gået til havfruesvømning i tre måneder, og så kan jeg allerede holde vejret så længe. De har aldrig set noget lignende. At holde vejret er min yndlingsdisciplin.*

Her kan først læsestop indlægges. For allerede i romanens første linjer får vi meget at vide om Stephanie, hvis vi læser mellem linjerne. Stephanie er romanens jeg-fortæller, og at "Jeg er et naturtalent" er romanens første sætning, fortæller os umiddelbart, at vi her har at gøre med en person med en stor selvtillid. Men allerede i næste sætning ligger der en usikkerhed. At "Det er det, de siger" er romanens anden sætning, fortæller os, at Stephanie forstår sig selv, gennem det andre siger og synes om hende.

Kan det at holde vejret have en dobbeltbetydning? Prøv sammen at holde vejret. Hvordan føles det? Hvad kræver det at os at kunne holde vejret, og hvad kræver det at blive ved – også når det føles ubehageligt? Stephanie holder vejret under vandet til havfruesvømning, men kan man også holde vejret i overført betydning? Og hvad siger det om Stephanie, at det er hendes yndlingsdisciplin?

AT SKYGGE EN PERSON

Romanens hovedperson er en meget sammensat karakter. Eleverne møder ofte sammensatte personer i litteraturen, men i romanen er Stephanies handlinger onde, og det er tæt på at ende fatalt. Heldigvis udvikler Stephanie og bogens andre karakterer sig også. I arbejdet med personkarakteristik kan I have fokus på Stephanies handlinger og en forklaring af handlingerne, og på hvordan hun udvikler sig gennem romanen.

Eleverne kan udarbejde en personkarakteristik ved at skygge Stephanie undervejs i læsningen og notere eller markere, når hun gør eller siger noget, der er vigtigt for at forstå hendes personlighed, konflikter og handlinger. Stephanies tanker og handlinger er voldsomme, men at skygge Stephanie vil hjælpe eleverne til at forstå, hvorfor Stephanie tænker og handler, som hun gør, og til at opdage de gode sider, som Stephanie også har.

Personkarakteristikken kan udarbejdes som foldebøger til ophængning i klassen. Fold bøgerne som et skab, og skriv karaktertræk uden på lågerne, fx hvordan Stephanies tanker og handlinger umiddelbart virker. Skriv indeni, hvad Stephanie også er, når man søger at forstå hendes tanker og handlinger lidt dybere.

Tal om, hvilket billede Stephanie har af sig selv, fx med udgangspunkt i citatet på side 69:

” *Jeg ved ikke, hvad jeg skulle med en bedsteveninde. Eller hvad de skulle med mig. Jeg ved det simpelthen ikke.*

Hvilket billede har personerne omkring Stephanie af hende? Hvilket billede har eleverne af hende?

STEPHANIE OG SELINAS RELATION

Stephanie og Selina er begge ensomme, og de er begge fra familier, der gennemlever en svær sorg. Stephanies familie er præget af en voldsom skilsmisse. Selinas familie er præget af lillebrorens død i en trafikulykke et år tidligere. Måden, de to familier tackler deres sorg på, er meget forskellige. I Stephanies familie er konflikter, splid og

manglende omsorg en konsekvens af bruddet. I Selinas familie er konsekvensen af brorens død et sammenhold og en varme, som Stephanie oplever som en stor kontrast til sin egen familie.

I kan lave et læsestop ved Stephanies besøg hos Selina fra side 96-115. Du kan som lærer udvælge scener fra stykket, og lade eleverne opføre dem som læseteater. Sammenlign det fysiske og psykiske miljø i Stephanies og Selinas hjem, og tal om, hvilken betydning besøget hos Selina får for den videre handling.

Mødet med Selina får en central betydning for Stephanie og Stephanies udvikling. I begyndelsen af bogen suser og hvirvler det langs Stephanies ryggrad, når hun tænker på eller er i svømmehallen med Tarek. I romanens slutning på side 158 mærker Stephanie igen, hvordan det suser og hvirvler hele vejen op langs hendes ryggrad. Men denne gang er det noget andet – og mere opbyggeligt – der giver Stephanie den følelse, nemlig venskabet med Selina.

Tal også om: Hvorfor er det svært for hende at tro, at Selina vil være hendes ven?

VOKSNE, DER IKKE ER VOKSNE

Der er flere voksne i Stephanies verden. Stephanies mor, far og bedsteforældre. Tarek og Nanna er der også. Og så er der de voksne, som Stephanie møder kort, men som alligevel får en betydning for hende. Naboen, der tilbyder hende at være i hendes lejlighed, mens forældrene skændes.

Stephanies forhold til forældrene er svært. Hun står midt i en svær og konfliktfyldt skilsmisse, og forældrene spiller Stephanie ud mellem hinanden. Allerede på side 8 får vi at vide, at faren ikke *"gad give mig mere, så længe jeg boede hos mor"*, og selvom citatet ikke er en direkte dialog, er det smerteligt nemt at høre toneleje i den sætning for sig, som var den kommet ud af farens mund.

Stephanie bruger næsten al sin energi på at gøre sine forældre glade – og lider under, at det er umuligt at gøre begge forældre glade på én gang. Hun savner nærvær og omsorg, og det eneste hun ønsker, da hun på side 54 næsten bliver taget i at stjæle penge fra sin fars kagedåse, er, at han vil holde om hende. Men i stedet lægger han hænderne på hendes skuldre og skubber hende fra sig.

De voksne omkring Stephanie bekræfter hende i, at kærlighed, nærvær og omsorg er noget, man må gøre sig fortjent til. På side 70 siger hun:

” Jeg ved, at far kan lide mig, hvis jeg ikke brokker mig eller beder om noget, og hvis jeg ikke græder eller hidser mig op eller minder om min mor. Og jeg ved, at min mor kan lide mig, når jeg minder hende om hende selv. Når jeg vil de samme ting, som hun vil, eller ville engang. Te, pizza og skøjter og tøsesnak. Den slags. Og når jeg er tynd. Hun kan bedst lide mig, når jeg er tynd. Tarek kan godt lide mig, når jeg er en dygtig havfrue.

Du kan lade eleverne vælge dialoger eller scener, som viser, hvordan de voksne omkring Stephanie glemmer at være de voksne, og sammen kan I tale om, hvordan de scener kan hjælpe os til at forstå, hvorfor hun handler, som hun gør. Måske kan eleverne kende noget af det fra sig selv.

Hvis der zoomes ind på forælder-barn-relationen, kan du vælge at fremhæve, at Stephanies forældre ikke er de voksne i forælder-barn-relationen. Det er Stephanie, som må tage beslutningen om, hvor hun helst vil bo. Dialogen på side 90 er hjerteskrærende, ikke mindst fordi Stephanie er til stede, mens ordene mellem forældrene falder:

”Du kunne bare ikke tåle, at Steph hellere ville være hos mig, hva’?”

”Det er da helt og holdent Stephs egen beslutning”.

Dialogen fortsætter i samme rille, da Stephanie kommer hjem efter at have overnattet hos Selina. Måske er det netop indsigten i, hvordan voksne også kan være – selvom de sørger og er kede af det – der giver Stephanie modet til på side 120 at gøre op med sin rolle i relationen til sine forældre:

” ”Hold dog begge to kæft!” Stemmen runger i min hals, men lyder fuldkommen fremmed. Der bliver stille. Og de ser på mig. Imens føles det, som om noget vrider og vender sig i min mave, noget gigantisk, en stor blæksprutte, der er ved at æde mig op indefra.

Lad eleverne indleve sig i, hvad det er for et oprør Stephanie tager her, og hvad det kræver af hende at gøre oprør.

NÅR ORD GØR ONDT

Sproget i *En dygtig havfrue* er umiskendeligt Sanne Munk Jensens. Dialogerne er centrale i Sanne Munk Jensens bøger, og i romanen her er der også flere indirekte dialoger. De fremstår så levende, at man, når man læser dem, ret præcist kan se og høre situationerne for sig, og så er de fyldt med nuancer, som er værd at udforske med klassen.

- Hvad ligger der fx i ordene *fint* og *selvfølgelig* i samtalen mellem Stephanie og hendes mor på side 22?: "(...) *det var fint, selvfølgelig var det dét.*
- Hvad siger det om Tarek, når han på side 63 siger at "*Det er dit ansvar lige at komme tilbage på sporet*"? Hvad gemmer der sig bag de ord?
- Hvad mener eleverne om en mor, der på side 69 siger, at hun ikke forstår, at "*hvorfor jeg altid skal være sådan en lukket fest*"? Eller på side 86: "*Hvorfor går alle fra mig – selv mit eget barn.*"?

Du kan vælge at lade eleverne finde citaterne selv, eller du kan fordele udvalgte citater imellem dem. Eleverne kan skrive citaterne på karton, enten som fx talebobler til ophængning i klassen, eller som kort, de kan trække på skift og tale om i mindre grupper.

I kan også arbejde med bogens sproglige billeder. Hvad betyder billederne, og hvordan ville de samme sætninger lyde uden brug af billedsprog, hvad gør billedsproget ved læseoplevelsen, og hvordan ser de sproglige billeder ud, når eleverne tegner dem?

Eksempler på billedsprog i romanen:

- Side 5: *Hendes råb er som en hveps.*
- Side 21: *... imens kuglerne sprang som granater i stuen.*
- Side 39: *Som var jeg en prinsesse på vej ned fra et højt, højt tårn.*
- Side 58: *"Hvorfor svømmer du pludselig som en larve?"*

HAVFRUEHALEN

"Jeg skal bare have fat i den hale", siger Stephanie på side 47. Havfruehalen har stor betydning for Stephanie, og den er omdrejningspunktet for romanens handling. Havfruehalen er en drøm, der udvikler sig til en besættelse for Stephanie, og det er jagten på havfruehalen, der driver hende ud i et mareridt af løgne, tyveri, jalousi og had.

Havfruehalen bliver et middel, som forældrene bruger i kampen mod hinanden om at få datteren på deres side. Den bliver også en faktor for Stephanie i hendes flytninger mellem de to forældre. Den bliver i Stephanies verden et middel for at opnå det, der er så svært for hende at få: følelsen af accept, kærlighed og værdi.

- Hvad er klassens bud på havfruehalens betydning?
- Hvad er den et symbol for?
- Hvilken rolle spiller den for Stephanies relationer? Til hendes forældre? Til Tarek? Og til Selina?
- Hvad synes eleverne om, at en ting bliver middel til at opnå noget andet? Kender de det?
- Hvad er elevernes erfaringer med at tænke, *hvis bare jeg havde en ..., så ...?*

Samtalen vil klæde eleverne på til at give bud på en fortolkning af romanen. Eleverne kan skrive deres bud på forfatterens budskab eller citater fra bogen, der peger mod en fortolkning, på havfruehale til ophængning i klassen. Lav figurcitater, hvor der først laves en havfruehale fx i karton (og måske med glimmer), hvorpå citatet (eller budskabet) skrives.

ET FORFÆRDELIGT MENNESKE

Stephanies tanker og handlinger er voldsomme, og i romanen får de grimme tanker plads, og de får lov at blive til handling. Scenen i svømmehallen, hvor Stephanie på side 130 skubber måtten hen over Selina, så Selina ikke kan få hovedet over vandet, er barsk. Eleverne kender følelsen af at ønske at noget slemt skal ske, når de er meget vrede eller frustrerede, men Stephanie gør det, og hun er bevidst om handlingen undervejs:

” *Hendes krop spjætter, og i mine håndflader føles det, som om hun nærmest eksploderer under måtten, hun var som et foster og måtten et tykt maveskind, som hun forsøgte at trænge ud igennem. Hvor længe har hun mon i sig endnu? Tyve sekunder? Ti?*

Hvor bevidst er hun her? Hun mærker Selinas kamp i sine egne håndflader, men samtidig er det måske i Stephanies hoved mest som en øvelse i at holde vejret.

Tanken om Selinas forældre får Stephanie til at flytte måtten, og hun gripes af stor angst for konsekvensen af sin handling. Stephanie spørger på side 139:

” *Hvad er der i vejen med mig? Hvordan er jeg blevet så frygtelig? Har jeg altid været så frygtelig? Er jeg født sådan?*

- Hvad er elevernes bud på svar? Er Stephanie ond?
- Kan hendes handling undskyldes?
- Ved Selina, at det ikke var et uheld?
- Hvad synes de om, at hun stadig gerne vil være Stephanies ven?

Du kan vælge at lade eleverne diskutere de etisk svære spørgsmål i en paneldebat, hvor eleverne får roller, der repræsenterer modsatrettede meninger om spørgsmålene. Du kan også lade eleverne skrive Selinas brevkassedilemma om, hvordan hun skal møde Stephanie efter ulykken i svømmehandlen.

Samtalen kan afsluttes med, at eleverne tager stilling selv. Lad dem færdiggøre sætningen:

Jeg har læst *En dygtig havfrue*. Derfor vil jeg ...

Hæng sætningerne op i klassen.

PERSPEKTIVERING

Det er oplagt at slutte arbejdet med romanen samme sted, hvor det begyndte, nemlig med andre myter og fortællinger om havfruer.

- Hvad kendetegner havfruer?
- Hvilke ligheder og forskelle kan eleverne finde, når de sammenligner havfruerne i *En dygtig havfrue* med andre havfruer, de kender?

Havfruer ser smukke ud, men aldrig bliver en del af den verden, vi kender, fordi de nok kan synge, men ikke har en stemme, og har det bedre i vandet end på land.

- Er det sådan Stephanie har det – i hvert fald inden ulykken i svømmehallen? At Stephanie stræber efter at blive noget, hun ikke er, fordi hun ikke føler, at hun bliver anerkendt, når hun er sig selv? Og at hun, i jagten på at blive noget hun ikke er, har det svært med livet på land?